

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-6899/2020. számú ügyben

Speciális gyermekotthonban történt látogatás a COVID-19
helyzettel összefüggésben

Érintett szerv:

Bezerédj Kastélyterápia Alapítvány Speciális Gyermekotthona (7056
Szedres - Hídja puszta hrsz. 0132/35)

2020.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-6899/2020. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti hivatalból indított eljárási jogosultságomat. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

A COVID-19 járvány az egész világnak, így hazánknak is nagy kihívást jelent. Minderre tekintettel a világjárvány első és jelenlegi második hullámában egyaránt kiemelt feladatommak tekintem a bentlakásos intézményekben (gyermekotthonokban, idősök otthonában, fogyatékosokat ellátó intézményekben) élők helyzetének monitorozását. Mindezek érdekében a szedresi Bezerédj Kastélyterápia Alapítvány Speciális Gyermekotthonában (a továbbiakban: Gyermekotthon) 2020. április 22-én személyesen tettem látogatást.

A látogatás a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a gondozott gyermekek, a szakdolgozók és a látogatást végzők tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt.

A látogatócsoport tagjai teljes testet borító egyszer használatos, kapucnis védőoverallt, gumikesztyűt, védőszemüveget és maszkot viseltek, a megbeszélések jelentős részét a szabadban folytatták.

Az országos tisztifőorvos 2020. március 17-től a 13305-16/2020/EÜIG¹ számú határozatában a 13305-8/2020/EÜIG számú alaphatározatot² módosítva a látogatási tilalmat 2020. március 17-től kiterjesztette a gyermekvédelmi szakellátást biztosító intézményekre, valamint ezzel egyidejűleg ezen intézményekből való kijárási tilalmat is elrendelt, mivel „a fertőzés járványügyi jellegéből adódóan a zártabb közösségekben, intézményekben képes gyorsan elterjedni”.

Az alapvető jogok biztosaként tájékozódni kívántam arról, hogy a speciális gyermekotthonban – a 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelettel kihirdetett veszélyhelyzet idején – ellátott kiskorúak vonatkozásában a koronavírus fertőzés elleni védelem milyen változásokat idézett elő a gyermekek 24 órás felügyeletének az ellátásában, az ételmezésben, az oktatáshoz, fejlesztéshez való hozzájutásban, milyen intézkedések történtek a járvány terjedésének megelőzése érdekében, hogyan csökkentették a személyes találkozások számát, miként érinti a látogatási és kijárási tilalom a Gyermekotthonban élőket.

A COVID járványhelyzet, illetve a megelőzésnek az ellátott gyermekekre, és az ő jogaikra gyakorolt hatás szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatról készült alábbi jelentés az intézmény vezetősége által elmondottakat, továbbá gyermekotthonban élők körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza.

¹http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-16_2020_EUIG.pdf/920d6a11-e1e3-e2de-aaf6-b76242836e8e

²http://szocialisportal.hu/documents/10181/242036/13305-8_2020_EUIG.pdf/8679f0a1-e614-77c5-497e-b67e665b028b

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés].

Az alkalmazott jogszabályok

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (a továbbiakban Nkt.);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.);
- a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Egyezmény);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.)

A megállapított tényállás

A biztost és munkatársait a Gyermekotthon vezetője fogadta, valamint bemutatta az intézményben folyó munkát, illetve beszámoltak a járványügyi intézkedésekről.

Az előzmények

Hivatali elődöm a Gyermekotthonban korábban két ízben folytatott hivatalból vizsgálatot.³ Mindkét vizsgálatot lezáró jelentés több alapvető joggal összefüggő visszásságot tárt fel. A vizsgálatok során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok orvoslása és jövőbeni megelőzése érdekében hivatali elődöm ajánlásokat és kezdeményezéseket tett. Hangsúlyozni kívánom, hogy a Gyermekotthonban 2020. április 22-én tett látogatásom nem tekinthető a korábbi ombudsmani vizsgálatokat lezáró jelentésekben megfogalmazott ajánlások és kezdeményezések nyomán tett intézkedések megvalósulása ellenőrzésének.

Gyermekotthonról

A speciális Gyermekotthon Szedres Hídja-pusztán, Szekszárdtól 10 km-re nyugatra a 63-as főút mellett található, csendes, falusi környezetben, ugyanakkor a település szélén. Szedres 2760 lakost számláló község, melyet 1835 körül alapított Bezerédj István – a kastély egykori tulajdonosa. Az otthon A kastélyhoz tartozó közel 1 hektár terület lehetőséget nyújt a gyermekek szabadidős programjainak és a munkaterápiának is.

³ Lásd OBH-1748/2008. és AJB-545/2013. számú jelentések

A Gyermekotthon 2005. április 1-jén kezdte meg működését. Az épületet több szakaszban felújították és átalakították, mire a funkciójának megfelelő feltételek létrejöttek.

A látogatáskor a Gyermekotthonban 24 fő a nevelésbe vett, speciális ellátási igényű, pszichoaktív szerekekkel küzdő és disszociális tüneteket mutató 12-18 éves fiú élt. A Gyermekotthon kialakításához, berendezéséhez és működéséhez szükséges anyagi forrásokat a Bezerédj Kastélyterápia Alapítvány kezeli. Az állami normatíva, különböző pályázatok, és adományok együtteséből a költségvetés mintegy évi 86-87 millió forint, melyből csaknem 60 millió forintot az állami normatíva tesz ki.

A Gyermekotthon kialakítása, a lakószobák, közösségi helyiségek, mosdók, fürdők a gyermekek speciális szükségleteinek megfelelő. Az intézményben kialakítottak közösségi tevékenységre alkalmas csoportszobát, és látogatószobát, ugyanakkor speciális elkülönítőt is, melyet azonban az igazgató beszámolója szerint még sosem használtak.

A 3-4 ágyas lakószobákban a gyermekeknek saját polcuk, illetve zárható szekrényük van, ahol a személyes tárgyaikat és ruháikat tárolhatják. Személyi tisztálkodást biztosítják a fürdőszobák, zuhanyzók, és a mosókonyha. Az étkezésre rendelkezésre áll a melegítőkonyha és étkező.

Az egészségügyi ellátásra alkalmas helységben pszichiáter, pszichológus, védőnő, háziorvos látja el a gyermekeket.

A Gyermekotthon az ország egész területéről fogad fiatal fiúkat, utógondozásra azonban nincs lehetőségük. Az otthon lakóinak átlagéletkora 15,5 év, jól konstruált napirend szerint töltik mindennapjaikat. Mivel többnyire szerhasználat, vagy más pszichés problémák miatt támogatást igénylő fiatalok élnek az intézményben, fontos számukra a napirend megtartása. A reggel hat órás ébresztőt követő reggeli, majd takarítás után a délelőtt 8h-11.30h között tanórákkal telik, délután pedig a mindösszesen másfél órás pihenőidőt követően 13.30h-16h között terápiás foglalkozásokra, egyéni és csoportos konzultációkra, valamint 16h-18h-ig kimenőre van lehetőség. Az intézményt fenntartó Alapítvány támogatása lehetővé teszi, hogy kulturális és szabadidős programokat szervezzenek a lakók számára.

Az otthon nem rendelkezik főzőkonyhával, az ebédet a település iskolájából hozzák, ugyanakkor napi öt étkezést biztosítanak a lakóknak.

Járványügyi intézkedések

A látogatás idején intézményelhagyási tilalom volt érvényben, így a gondozottak a személyes szükségleteiket sem tudták a kimenő során esedékes vásárlással biztosítani, ezért az otthon egyik munkatársa vásárolta meg a lista alapján összeírt termékeket.

Az intézményvezető tájékoztatása szerint a Gyermekotthonba érkező munkatársakat és a gondozott gyermekeket rendszeresen, napi öt alkalommal hőmérőzték, felhívták a bent tartózkodók figyelmét a kézmosási és higiénés protokollokra, valamint két óránként fertőtlenítették az intézményben található felületeket. A gyermekek ruháit rendszeresen mosták, tisztították az otthon mosógépével és szárítógépével, a bevásárlás során beszerzett termékeket (csak csomagolt árut) is lehetőség szerint fertőtlenítették.

A Gyermekotthonnak rendelkezésére állt megfelelő mennyiségű védőmaszk és fertőtlenítőszer, ezek beszerzése folyamatos volt. A gyermekek számára vitaminkészítményeket biztosítottak az egészségük megőrzése érdekében.

A veszélyhelyzet alatt törekedtek arra, hogy a csoportos foglalkozásokat elhalasszák vagy minimalizálják, ami a gyermekek számára feszültségforrást jelentett, az összezártság és a megváltozott napirend miatt gyakoribbak a konfliktusok. Ugyanakkor az intézményvezető beszámolója szerint a lakóktól érkező számos panasz, kérelem mintegy 90%-át megnyugtatóan képesek orvosolni az otthon keretei között. A panaszok jellemzően a nevelés körülményeit, a gyermekjogok érvényesülését hiányolják és a fiatal fiúk egymással szembeni agressziójából fakadó problémák megoldásában kérnek segítséget.

Kapcsolattartás

A zárlat ideje alatt a szülőkkel és a gyermekvédelmi gyámokkal való kapcsolattartás lehetőségét rugalmasan kezelte az intézmény: a házirendben szabályozott néhány perces telefonhívások helyett minden nap lehetőségük volt a gyermekeknek arra, hogy felhívják a számukra fontos személyeket.

Az intézmény jó kapcsolatot alakított ki a területileg illetékes egészségügyi ellátórendszerrel, valamint a rendőrséggel, és a római katolikus egyházzal, amelynek a helyi lelkipásztora heti rendszerességgel felkeresi az otthont és igény szerint egyéni segítő beszélgetést folytat a hozzá forduló fiatalokkal.

Oktatás

A döntően 13-18 év közötti fiúk maximum két évet tölthetnek a Gyermekotthonban. Ez idő alatt magántanulóként teljesítik a tankötelezettségüknek megfelelő ismeretanyag elsajátítását, amelyben az otthonba naponta bejáró pedagógusok segítik őket. Az intézményvezető tájékoztatása szerint céljuk, hogy a nevelés és a korrekció eszköztárával felkészítsék a fiatalokat az önálló, felelősségteljes életvitelre.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján a biztos a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint a biztos – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthont nyújtó ellátás biztosítása állami feladat. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az alapvető jogok biztosa következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a*

korábbi alkotmánybírói döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírói határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel azt mondta ki azt, hogy „az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírói határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, a XVI. cikk (1) bekezdésében, XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 67. § (1) bekezdésének, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének valamint 70/F § (1) (2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírói gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírói döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszebályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteleességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére.* A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 19. cikk 1. pontja a részes államokat, a gyermeket az erőszak bármely formájával szembeni védelemre kötelezi. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen

megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

2. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez. E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, a magasabb szintű szakmai, tudományos oktatásban való részvételhez kellő tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből eredő intézményvédelmi kötelezettség összetett követelményrendszerrel támaszt az állammal szemben az alapjogok érvényesülésére. Magában foglalja a szabályozási kötelezettséget, adott esetben az anyagi támogatási kötelezettséget, a meglévő vagy az alapjog-érvényesülés szempontjából az Alaptörvény által megkívánt intézményes formák védelmét (s egyben tartózkodást a működés tartalmi befolyásolásától). Mindezek nyomán *fennáll az állami kötelezettsége az oktatáshoz való jog gyakorlásának lehetőségét biztosítani az intézményi struktúra létrehozásával, fenntartásával.* Az Alkotmánybíróság 3046/2013. (II. 28.) AB határozata kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, illetve az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával több ízben foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben fenntartja. Hangsúlyozta: a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

3. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszerrel fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

III. Az ügy érdemében

A járványügyi intézkedések tekintetében

A kapott információk szerint a gyermekotthon munkatárai és a gondozott gyermekek hőmérsékletét rendszeresen ellenőrizték, a bent tartózkodók figyelmét folyamatosan felhívták a kézmosási és higiénés protokollokra, a felületeket kétóránként fertőtlenítették. A

gyermek ruháit rendszeresen mosták, tisztították, a beszerzett termékeket lehetőség szerint fertőtlenítették. A Gyermekotthonnak rendelkezésére állt megfelelő mennyiségű védőmaszk és fertőtlenítőszer, ezek beszerzése folyamatos volt. A gyermekek egészségük megvédése érdekében vitaminkészítményeket is kaptak.

Összességében elmondható, hogy a Gyermekotthon a COVID-járványhelyzet megkívánta szükséges lépéseket megtette.

A kapcsolattartással összefüggésben

A Gyvt. 9. §-a a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartáshoz való jogát a gyermek különleges jogaként nevesíti. A Gyer. 30/H §-a alapján a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek a gyámhivatali határozatban szabályozottak szerint tarthatnak kapcsolatot a hozzátartozóikkal. A Gyvt. 86. § (1) bekezdése rendelkezik a gyermekvédelmi gyám a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő feladatairól, így a gyámolt gyermekkel való személyes kapcsolattartási kötelezettségéről, telefonos elérhetősége biztosításáról.

A veszélyhelyzetben az emberi erőforrások miniszterének útmutatója⁴ szerint az országos tisztifőorvos 13305-16/2020/EÜIG számú határozatában elrendelt „látogatási tilalom kiterjed (...) a gyámra, indokolt esetben a gyermek kapcsolattartásra jogosult hozzátartozójára, (...) a gyermekjogi képviselőkre is”. A határozat nevesíti, hogy milyen esetben lehet a látogatási tilalom alól felmentést adni⁵, azonban tekintettel arra, hogy ebbe a körbe tartozó helyzet nem merült fel, így a gyermekek személyes kapcsolattartása szünetelt. A gyerekeknek azonban a házirendben szabályozott néhány perces telefonhívások helyett minden nap lehetőségük volt arra, hogy felhívják a számukra fontos személyeket.

A Gyermekotthon speciális ellátási igényű gondozottjai szempontjából kiemelt fontosságúnak tartom azt a jó gyakorlatot, amelyet az intézmény a kapcsolattartási lehetőségek rugalmas kezelésében követett a veszélyhelyzet fennállása alatt. Tekintettel arra, hogy az otthonban elhelyezett gyermekek a sérülékenységük miatt az intézményi ellátás további időszakában is kerülhetnek (pszichoszociális) krízishelyzetbe, ugyanakkor figyelemmel a látogatás rendkívüliségéből fakadó korlátozott lehetőségeimre, javaslom, hogy a veszélyhelyzetben kidolgozott kapcsolattartási lehetőségeket az intézmény házirendjében is jelenítsék meg a lakók terápiájának részét képező krízisintervenciós eljárásaként.

A gyermekek oktatásával kapcsolatban

A Gyermekotthonban élő gyermekek a tankötelezettségüknek már a 2013. évi ombudsmani vizsgálat idején is magántanulónaként tettek eleget, az osztályozó vizsgákra való felkészítésüket a nevelők és a fejlesztőpedagógus végezték, az iskolai szaktanárral együttműködve. A tankötelezettség tekintetében változás a COVID-járványhelyzet idején tett ombudsmani látogatásig sem történt.

Kérdéses ugyanakkor, hogy a korábban engedélyezett magántanulói státusz, vagy a helyébe lépett egyéni munkarend mennyiben szolgálja a gyermekek érdekét. Milyen garanciák biztosítják azt, hogy a gyermekek ne hagyjanak fel a rendszeres tanulással, és hogy milyen érdemi segítséget kapnak ahhoz, hogy képesek legyenek rendszeresen előrehaladni a tananyaggal, valamint megérteni azt. Mindezzel összefüggésben fontos arra rámutatni, hogy az Nkt. 27. § (7) bekezdése értelmében a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség vagy a sajátos nevelési igény miatt a szakértői bizottság véleménye alapján, vagy súlyos betegség miatt egyéni munkarend keretében tanulmányokat folytatók egyéni foglalkozás keretében

⁴ Emberi erőforrások minisztere: „Útmutató az Országos Tisztifőorvos határozatában foglaltak végrehajtásához” Budapest, 2020. márc. 19.

⁵ „A végstádiumban lévő betegektől való elbúcsúzás kivételével, a látogatási tilalom alól felmentés – az ellátottak, a gyermekek érdekében – nem adható.” Az Útmutató 2. oldala.

történő felkészítésére *az iskolának tanulónként* az osztályok heti időkeretén felül átlag heti tíz óra áll a rendelkezésre. Mindebből az következik, hogy más esetekben a felmentést kérő szülő, adott esetben a gyám, így gyermekotthonban nevelkedő gyermek esetében a gondozást ellátó gyermekotthon feladata az iskolai vizsgákra való felkészítés. Hasonló követelmények vonatkoztak a magántanulói státuszban lévő tanulók iskolai felkészítésére is.

A gyermekvédelmi szakellátásban résztvevő gyermekek oktatásával összefüggésben hivatali elődöm már korábbi jelentésében⁶ is megállapította, hogy az oktatásban való részvételből való kimaradás tipikusan alkalmas arra, hogy a rendszeres napirendet felborítsa, napi többletfeladatokat jelent a nevelők számára, a „szabadidő” értelmes eltöltésének hiányában unalmat, illetve agressziót szülhet.

A magántanulói státusz/egyéni munkarend hasonló hatással van a speciális gyermekotthonban élő gyerekekre: motiválatlanok, nincsenek a tanulás terén sikerélményeik, szaktanári segítségre nem számíthatnak magántanulóként a tanév közbeni felkészülés során.

Minderre tekintettel javaslom a Gyermekotthon vezetőjének, hogy a tankötelezettségüket egyéni tanrend szerint (korábban magántanulóként) teljesítő gyermekek esetében próbáljanak egyeztetést folytatni az érintett oktatási intézményekkel, tankerület vezetőikkel, gyermekjogi képviselővel arról, hogy milyen módon lehetne a gyermekek oktatását/otthoni felkészülését segíteni annak érdekében, hogy az valódi, rendszeres ismeretszerzést eredményezzen számukra.

A COVID-19 járványhelyzet során a megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatomra tekintettel ombudsmani *intézkedést nem teszek, jelentésemet figyelemfelhívásnak szánom.*

Budapest, 2020. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

⁶ Lásd AJB-276/2019. sz. jelentés